

és gondolataikat csak akkor lehet ellenőrizni, ha létezik „korrekt” formulázás. A papok számára az eszme arra szolgál, hogy megszervezzék az embereket, és azáltal uralkodjanak rajtuk, hogy ellenőrzik az eszme helyes megfogalmazását. Ha aztán eléggé elszédítették az embereket, kinyilvánítják, hogy az ember képtelen arra, hogy egészen ébren legyen, és életét maga vegye a kezébe. Ezért, úgymond, ők – a papok – teljesítik, együttérzésből vagy részvétből, az emberek vezetésének feladatát. Magára hagyatva az ember – mondják –, túlságosan félne a szabadságtól. Persze nem minden pap viselkedik így, de a legtöbbről mégis érvényes, mindezekelőtt azokra, akik hatalommal rendelkeznek.

Papok nemcsak a vallásban léteznek. Vannak a filozófiának és a politikának is papjai. Minden filozófiai iskolának megvannak a maga papjai. Olykor igen tanultak; az a feladatuk, hogy az eredeti gondolkodó eszméit kezeljék, továbbadják, értelmezzék, muzeális tárggyá te-

gyék és ily módon megőrizték. A politika papjaival gyakran találkozhattunk az elmúlt 150 évben. Ők kezelték a szabadság eszméjét, hogy biztosítsák társadalmi osztályuk gazdasági érdekeit. A XX. században a papok a szocializmus eszméinek kezelését vették át. Bár a szocializmus az ember felszabadítását és függetlenségét tűzte ki célul, a papok azt hirdették váltakozó szavakkal, hogy az ember képtelen arra, hogy szabad legyen – vagy legalábbis belátható időn belül nem lesz abban a helyzetben, hogy az legyen. Addig nekik – a politika papjainak – kell magukra vállalniuk a feladatot, és dönteniük arról, hogyan kell az eszmét megfogalmazni, és ki a jámbor hívő, és ki nem az.

A papok többnyire összezavarják az embereket, mivel azt állítják, hogy ők a próféták követői, és azt élik meg, amit azok tanítottak. Miközben egy gyermek is észreveheti, hogy épp tanításuk ellenkezőjét élik, s a nagy néptömegeket olyan alapos agy mosásnak vetik alá, hogy azok végül elhiszik, hogy a papok áldozat-

tot hoznak, amikor luxusban élnek, mivel egy nagy eszmét kell reprezentálniuk, sőt irgalmatlan gyilkolások is forradalmi hitükből ered.

Aligha létezik még olyan történelmi helyzet, amely kedvezőbb lenne a próféták felbukkanásának, mint a miénk. Az egész emberiség létét a lehetséges atomháború örülete fenyegeti. A vakság és a „kórkorszaki” tudat addig a pontig vezetett minket, ahonnan az emberiség – úgy tűnik, gyors tempóban – történelmének tragikus vége felé halad, méghozzá lehetőségeinek csúcspontján. Ebben a helyzetben az emberiségnek prófétákra van szüksége, még ha kétséges is, hogy hangjuk érvényre tud-e jutni a papok hangjával szemben.

Erich Fromm

Forrás: E. Fromm: Propheten und Priester, in: Über den Ungehorsam und andere Essays, Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1986, 39-42. old. (Részlet a tanulmányból.)

Prófétai intelmek: Istenben bízva lemondani az erőszakról

A próféták tanításában az erőszakról lemondás egyik központi motívuma az Istenbe vetett bizalom. *Aki Istenre épít, az nem épít az erőszakra. Aki az erőszakra épít, az már nem épít Istenre.*

Istennek a bálványimádásra vonatkozó tilalma (drasztikus példája ennek 5Móz 7,5) az erőszak mamonára is irányul. Amikor Isten megtiltotta népének, hogy Kánaán isteneit tisztelje, akkor ezzel gya-

korlatilag azt kívánta meg népétől, hogy senki más, semmilyen más hatalom és semmilyen más erő ne határozza meg az életüket, hanem kizárólag ő; hogy senki máséhoz ne igazodjanak, hanem egyedül őrá támaszkodjanak, egyedül vele számoljanak és egyedül vele alakítsák a világot. A bálványimádás sosem merül ki a pusztá tiszteletben, hanem magában foglalja azt az elvárást is, hogy a bálvány segítséget nyújtson. Amikor tehát az izraeliták tisztelni akarták Kánaán isteneit, akkor ez nem egyszerűen azért történt, mivel – Jahve mellett – egyszerűen még más istenekben is hittek, hanem azért, mivel segítséget, üdvöt és áldást vártak azoktól.

A bálványok olyan programokat és olyan utakat jelképeznek, amelyeknek semmi közük sincs Jahvénak az üdvösséggel kapcsolatos elgondolásához és cselekvéséhez. A bálványimádás azt jelenti, hogy valaki a bálvány által képviselt programot és utat tekint tájékozási pontjának. A bálványt az teszi olyan vonzóvá, amit létrehoz. Az őszövétségi korra általánosan, min-

den nép körében jellemző volt, hogy közvetlen összefüggést láttak egy nép katonai, politikai és gazdasági sikere, illetve az adott nép isteneinek tisztelete között; egy nép boldogulásáról, illetve romlásáról isteneinek hatalmára, illetve tehetetlenségére következtek. Az istenek olyan jelentősek voltak, mint azok az államok, amelyeket képviseltek: azokkal együtt éltek vagy pusztultak el. Mivel Izrael megkívánta azokat a sikereket, amelyeket az idegen istenek jelenítettek meg, azért ragadtatta magát ismételtelen a megfelelő kultuszok utánzására. Hogy példát mondjunk: Az asszírok katonai ereje és politikai ragyogása volt a tulajdonképpeni oka annak, hogy Izrael elcsábult az ő kultuszok utánzására. Azáltal, hogy katonai és hatalompolitikai szövetségekbe bocsátkozott környezetének „pogány” hatalmaival, Izrael egyúttal elismeréssel illette az idegen isteneket, és bizalmatlanságát fejezte ki saját istene, Jahve iránt: ahelyett, hogy megbízott volna Jahve kiszámíthatatlan beavatkozásában, a szorongatásban inkább az erőszak és a diplomá-

cia eszközeibe, és ezzel együtt az ezek mögött álló istenekbe vetette bizalmát. Idegen istenek után futni és katonai szövetségeket kötni ugyanazt jelentette.

Amikor Kr. e. 734/733-ban Júdát erőszakkal rá akarják kényszeríteni, hogy csatlakozzék egy asszírelenes szövetséghez, Acház király kísértésbe esik, hogy fokozott fegyverkezési és védekezési előkészületekkel, illetve az Asszíriával kötendő katonai szövetség által húzza ki fejét a hurokból. Egy ilyen szövetség azonban olyan lépést jelent, amelynek abban a korban egyúttal vallási következményei is voltak: a védőhatalom állami istenségeinek elismerését jelentette. Már az a nyugtalanság is, amely elfogja Jeruzsálemet, amikor ismertté válik a szövetséges királyok küszöbön álló támadása, annak a bizalomnak a hiányát jelzi, hogy Isten teljesíti a dávidi királyi háznak tett ígéretét, vagyis hogy fenntartja azt. – Ebben a helyzetben lép föl **Izajás**, és óva inti Acház királyt attól, hogy Jahve helyett a katonai előkészületekben bízson: „Őrizd meg nyugalmadat, és

ne félj! Ne remegjen a szíved ennek a két fadarabnak füstölgő zsarátnokától, és attól, hogy Arám, Efraim és Remaljahú fia elvesztésedre szövetekezett... *Ha nem hisztek bennem, nem maradhattok fenn*” (Iz 7,4-9)! A „hinni” azonban a héberben azt jelenti: „bízni”. Politikai és katonai intézkedései helyett Acháznak Istenben kell bíznia, aki – a prófétai szemlélet szerint – a világ uraként irányítja az eseményeket. Nem a látható emberi erőre és a vélt biztonságra kell hagyatkoznia (és aztán ezekben belebuknia), hanem le kell mondania arról, hogy bebiztosítsa magát, a feszültség és bizonytalanság idején ki kell tartania az Isten nagyobb erejébe vetett bizalomban, és arra a bizonyosságra támaszkodva kell élnie, hogy Isten határozza meg a világtörténelmet.

Ozeás, akinek ugyanúgy fáj Izrael hűtlensége, mint Izajásnak, szintén nem hagy kétséget az iránt, hogy mi lesz a következménye a katonai hatalomba vetett bizalomnak: „Harci szekereidben bíztál, harcosaid sokaságában, ezért csatakiáltás hangzik városaidban, és minden erődöd elpusztul...” (Oz 10,13c-14a). Ozeás világossá teszi, hogy a pusztulás a háború gyümölcse, ami viszont a katonai erőbe vetett hamis bizalom vetésének termése. Izrael biztonságérzete a katonai hatalomi tényezőkön nyugszik, amelyet azonban a próféta csalóknak lepez le, rámutatva arra, hogy a hatalmi politikába vetett bizalom a halál termését eredményezi.

A megmenekülés neve: lemondás az erőszakról. Erre szólítja föl népét egy másik esetben **Jeremiás**, és Isten nevében döntés elé állítja övét: válasszanak az élet és a halál közül: „Nézétek, elétek tárom az élet útját és a halál útját. Aki ebben a városban marad, az kard, éhínség és dögvész által pusztul el; aki kimegy belőle, és megadja magát a várost ostromló káldeusoknak, az életben marad, és zsákmányul viszi életét” (Jer 21,8-9). A Jahvéba vetett igazi hit melletti döntés tehát azonos a katonai védekezéssről való lemondással.

Isten nyilvánvalóan azt várja népétől, hogy a fegyverekről való lemondással is tanúskodjanak arról, ki az életük támasza és hordozója.

Egon Spiegel

Forrás: E. S.: Gewaltverzicht, Kassel 1987, 178-185. (kivonatos ismertetés)

